

BİR GELİŞİM SÜRECİ OLARAK MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM¹

Dr. Cevat ALKAN

Büyüme ve gelişmeleriyle ilgili olarak bütün gençlerin iş'in psikolojik anlamını öğrenmeğe, değişik iş çeşitlerinin topluma olan yararlarını incelemeğe ve kendilerini değişik iş alanlarında sınamağa hakları vardır. Ayrıca her genç kendi şahsiyet ve istidadını keşfetmek ve gayesine ulaşmak için eğitim plân ve programları üzerinde çalışmaya ve deneme niteliğinde bazı yaşantılar geliştirmeye teşvik edilmektedir.

Gerçek böyle olmakla beraber bir çok gencin bu çeşit yaşantılardan yoksun olarak yetişkinlik çağına girdiğine ve sonuç olarak da kendisine uygun bir iş bulamadığına veya iş hayatına uyum sağlamadığına tanık olmaktadır.

Tarihi yönden, mesleki eğitimle ilgili yasalar bireylerin kendi potansiyellerini tanımalarına imkân vermeğe çalışmışlardır. Bu amacın gerçekleşmesi milletin daha çok vatandaşa, sosyal ve ekonomik kurumlara tam kapasiteyle katılabilmeleri için, fırsatlar yaratma gücü kazandırmıştır.

Yeni Tanımlama: 1968 mesleki eğitim kanunu değişiklikleri, ilk yasaların espirisine uygun olarak, her vatandaşın topluma daha etkin bir şekilde katılabilme fırsatını arttırmıştır. Kanun hazırlayıcılar, bireylerin çocukluktan yetişkinlik devresine geçişlerinde uygulanan eski kalıpları işlemez hâle getiren ekonomik ve sosyal yapıdaki devamlı değişmeyi dikkate almışlardır. Bu anlayışladır ki mesleki eğitim, bireyin çocukluğundan yetişkinliğine ve bütün meslek hayatı boyunca devam eden gelişmesine imkân verecek şekilde bir mesleki gelişim süreci olarak tanımlanmıştır. Bu yeni tanım mesleki eğitime, iş becerileri geliştirmenin yanında, bütün öğrencilere belirli temel mesleki gelişme

1 Gene Botoms, George L. Okelley "Vocational Education as a Developmental Process" *American Vocational Journal* Vol. 46/March/1971 sayfa 21-24 den çeviri.

görevlerini başarabilme olanağı yaratan programları geliştirme görevini veren kanunun getirdiği imkânlarda kendini göstermektedir.

Mesleki Gelişim Görevleri: Bu yeni mesleki gelişim görevlerinden biri meslek seçimi yapabilmektir. Parlamento meslek eğitime, meslek öğretimini veya meslek seçimini kolaylaştırma amacı ile birlikte, mesleki rehberlik ve danışmanlığı da ilave edince öğrencilere meslek seçiminde yardımcı olmak üzere geliştirilmiş programların da mesleki eğitimin kapsamına girmesi gerektiğini açıkça belirtmiştir. Bu ifade Milli hedefleri saptayanların, gençliğe meslek seçimi için yeteri kadar bilgi kazandırılmadığı gerçeğini kabul ettiklerinin açık bir delilidir.

Yeni eğitim yaşantıları yoluyla öğrencilere endüstriyel bir disiplin kazanmada yardımcı olarak gerçekleştirilebilecek olan istihdam edilebilir becerileri geliştirme, kanunun mesleki eğitime verdiği mesleki gelişim görevlerinden bir diğeridir. Dezavantajlı (eğitim yönünden) ve sakat öğrenciler için tahsis edilen fonlarda belirtildiği gibi, parlamento eğitim alt komisyonunun ifadesine göre "tutum, temel eğitim becerileri ve iş dünyasına uygun alışkanlıklar geliştirme beceri eğitimi kadar önemli olup üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir husustur."²

Gerçekten ileri seviyede teknik eğitimi ve beceri öğretimini gerektirmeyen bir çok iş vardır. Ayrıca birçok kimse, yetişmeleri esnasında gerekli iş disiplini ve temel becerileri kazanamadıkları için bu tip işlere giremezler.

Kanunda yeniden tanımlanan mesleki eğitim, aynı zamanda işe yerleştirme sorumluluğunu kapsıyacak şekilde genişletilmiştir. Kanunun dezavantajlı ve sakat kimseleri istihdam edilebilir duruma getirecek gerekli bütün hizmetlerin teminine verdiği önem, işe yerleştirmenin çok daha geniş anlamda tanımlanmasını gerektirir. Bu tanımın, iş arayan bir öğrenciye sadece bu maksatla yardım etmenin ötesinde, öğrencinin işine başarıyla devam edebilmesi için gerekli danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini de kapsamı gerekir. Böylece mesleki eğitime, mesleki gelişim görevlerinden işe girme ve işe uyum görevlerinin verilmiş olması toplumda birçok kimsenin iş temininde ve işte kalabilme hususunda karşılaştığı güçlüklerin mevcut olduğunu ifade etmektedir.

Gelişimsel Program: Bu duruma göre aydınlanması gereken husus, mesleki eğitim programlarının, -öğrencilerin mesleki gelişim görevleri

2 House Report No. 1647. 8 Temmuz, 1968 on House Report 18366 P. 2.

olan meslek seçimi, istihdam edilebilme becerileri, işe hazırlık, işe giriş, işe uyum ve iş de ilerleme yeteneklerini geliştirebilmeleri için - yeniden nasıl düzenlenmesi gerektiğidir.

Her şeyden önce bu düzenlemenin yukarıda belirtilen becerilerin belirli bir sırayla ve bir anda hemen kazanılabileceği sayılına dayanılarak yapılmaması gerektiği hususunun dikkate alınması çok önemlidir.

Yalnız bir görüşle programları bu sayılı üzerine oturtmak, - öğrenciye mesleki hazırlık için özel bir program seçimi yaptıran ve mevcut mesleki eğitim programlarına iliştilirilmiş - mevzî bir mesleki oryantasyon programıyla sonuçlanabilir.

Araştırmaların ortaya koyduğuna göre mesleki gelişim görevleri basit bir sıraya göre belirli bir zaman içerisinde ve bir defada geliştirilemez. Bilâkis bu görevlerin geliştirilmesi- bir görevin başarılmasının diğerlerinin başarılmasıyla iç içe geçen bir durumda - birkaç yıla uzanmış bir süreci gerektirir. Ayrıca gelişimsel program, her eğitim seviyesinde, çocuğa-değişik mesleki gelişme görevlerinin geliştirilmesinde - yardım zorunluluğunu açıkça ortaya koyar ve kolaylaştırır.

Açıklık Gerek: Eğer program öğrenciye belli mesleki gelişme görevleri kazandıracak uyumsal davranış şekilleri geliştirmede gerçekten yardımcı olacaksa mevcut mesleki eğitim programlarının değiştirilmesi zorunludur. Hâlen değişik eğitim kademelerinde büyük ölçüde duplikasyonlar ve iç içe geçişler vardır. Bu güne kadar mesleki programların geliştirilmesinde eğitim kademeleri arasında bir farklılık veya açıklık getirecek yönde çok az şey yapılmıştır.

Her eğitim kademesindeki mesleki programların maksadını, niteliklerini, ve yapılarını ayrıntılı olarak belirtmek gayretleri yapılmadıkça bu konuda gerekli açıklık sağlanamaz. Bu yüzden de yasaların sağladığı kaynakların yeterli bir şekilde kullanılması mümkün olmayacağından 1968 kanun değişikliklerinin getirdiği imkânların gerçekleştirilmesi mümkün olmayabilir. Bundan daha önemli olan husus ise öğrencilerin maksimum gelişmesini sağlayacak tipte programların geliştirilmesinin gerçekleştirilemeyeceğidir.

Maksat: Programın yeniden kavramlaştırılmasında ilk adım, her eğitim kademesinde mesleki eğitimin maksadının ayrıntılı olarak belirlenmesidir. Tablo 1 istendik öğrenci sonuçları açısından bu tür bilgileri göstermektedir. Bunlar orta seviyeli bir öğrencinin bir kademe-

TABLO: I
Gelişimsel meslek Programının Maksadı:

Maksat	Seviye	İstendik Sonuçlar
Oryantasyonel	Sınıflar Ana Ok. -6	Öğrenci işe ve okula karşı bir tutum geliştirir ve işle ilgili olarak kendisi hakkundalı bilgisini artırır.
Araştırma, keşif istihdam edilebilme.	7. Sınıf	Öğrenci geçici olarak geniş meslek alanlarında veya birkaç meslek grubunda daha ileri inceleme için seçim yapar.
"	9. Sınıf	Öğrenci işe giriş seviyesinde hazırlık için ve daha ileri inceleme için meslek grubu seçimi yapar.
İşe hazırlık istihdam edilebilme araştırma, işe giriş ve uyum.	10-12. Sınıflar	Öğrenci giriş seviyesinde bir iş için hazırlanır ve başarıyla işe girer veya daha ileri eğitim ve eğitim iş hazırlığına çalışır.
İşe hazırlık istihdam edilebilme işe uyum ve araştırma.	Orta öğretim sonrası—	Öğrenci teknik veya kalifiye personeli gerektiren özel bir iş alanına hazırlanır ve başarı ile işe girer.
İşe hazırlık, seviye yükseltme işe giriş, uyum gelişme ve araştırma.	Yetişkin	Öğrenci yeni bir işe hazırlanır ve başarı ile işe girer veya mevcut işinde becerilerini yeniler veya geliştirir.

den diğerine başarıyla geçebilmesi için erişmesi gereken amaçları ifade etmektedir.

Program plânlayıcılar bütün öğrencilerin aynı zamanda aynı seviyeye gelebileceklerini dikkate alarak, herkese eşit şekilde hizmet edebilmesi için, programı esnek hazırlamalılardır.

İyi düşünülmüş bir gelişimsel program bazı öğrencilerin iş taleplerine cevap vermek üzere geliştirilmiş bir erken meslek seçimi aracı değildir.

Nitelik ve Yapı: Programın niteliğinde, içerisinde, sürecinde ve yapısında köklü değişiklikler istendik sonuçların dikkate alınmasını gerektirir. Mesleki eğitim rolünün öğrenciye işe giriş için gerekli becerilerin kazandırılmasının ötesinde düşünülmesi her eğitim seviyesinde bir çok mesleki gelişim boyutlarına yer verilmesini gerektirir.

Mesleki gelişim teorisinin incelenmesi, her birinin değişik anlayış ve becerileri ifade eden birbirine bağlı, bazı mesleki gelişim boyutlarının belirnebileceğini gösterir. Bu boyutlar arasında 1) Bireysel niteliklerin anlaşılması 2) Meslek alanları 3) Eğitim alanları, 4) Eğitim-sel ve mesleksel kararlar 5) İşin ekonomik ve sosyal değerleri, 6) İşin psikolojik ve sosyal anlamı yer almaktadır.³

Bu boyutlar, öğrenci bir seviyeden diğerine yükselirken üzerinde önemle durulması gereken ve gelişim süreci devamınca etkin olan bir zincir halkaları niteliğindedir. Herhangi bir seviyede bir veya birkaçının ihmal edilmesi bireyin mesleki gelişimine ciddi şekilde zarar verebilir. Hâlen meslek eğitimi programları mesleki gelişim boyutlarından işe hazırlık boyutuna önem vermektedir.

Her boyutun maksadı bir bütünlülük içinde düşünülmektedir. Aşağıda her boyutun alt ve üst seviyeleri belirtilmektedir. Alt seviye temel önemi, üst seviye ise bir işe giriş ve uyumu temsil etmektedir.

Bireysel Niteliklerin Anlaşılması: Belirli bir meslekle ilgili olarak istendik ve istenmedik unsurların tanımlanmasından mesleğe uygun bireysel niteliklerin geliştirilmesine kadar.

Meslek Alanları: Çevrede izlenebilecek işlerin tanımlanmasından seçilen bir alanda eğitim görme ve işe girmeye kadar.

3 Mesleki gelişim kavramları Minnesato Üniversitesi Wesley Tonnyson'un yayımlanmamış eserinden adapte edilmiştir.

Eğitim Plânları: İzlenebilecek çevresel işlerle eğitim konularının tanımlanmasından seçilmiş bir alana giriş için gerekli eğitimin temin edilmesine kadar.

Eğitimsel ve Mesleksel Kararlar: Karar vermeği etkileyen faktörlerin tanımlanmasından bir mesleğe hazırlamaya kadar.

İşin Ekonomik ve Sosyal Değerleri: Ebeveyn mesleklerinin ekonomik ve sosyal katkılarının tanımlanmasından uygun bir meslek ve iş ortamı seçinceye kadar.

İşin Psikolojik ve Sosyolojik Anlamı: Kendine , arkadaşlarına ve okula karşı olumlu bir tutum ifadesinden iş ve işle ilgili maksathli faaliyetlere katılmaya kadar.

Tablo: II. her eğitim kademesinde birkaç mesleki gelişim boyutuna önem verebilecek bir program yapısı taslağını göstermektedir. Önerilen programın değişik kademelerdeki nitelik ve yapısının izahı şöyle özetlenebilir.

İlk Okul: Mesleki gelişim faaliyetleri ilk okul seviyesinde mevcut programın bütününe dağıtılmaktadır. Çocukların faaliyetleri, nitelik-yönünden yakın aile çevresinde bulunan mesleklerin tanınmasından okul, yakın ve geniş çevrede bulunan mesleklerin tanınması yönünde bir sıra izlemelidir.

Faaliyetler küçük iş yaşantıları , işçileri gözlem ve meslekler topluluğunu temsil edecek şekilde seçilmiş bir seri çeşitli yaşantılara katılma şeklinde olabilir.

Orta Okul: Orta okul için önerilen şekil, birçok öğrenciye bir meslek ailesinin seçimine doğru gelişme imkânı sağlayacak üç yıllık bir programdır. Programın birinci yılında, öğrenci mesleklerin gerektirdiği kişisel niteliklere göre sınıflandırılmış birkaç meslek kategorisine oriente edilir. Öğrenci, işçileri ve iş süreçlerini izlemek üzere mahalli çevredeki ticari, endüstriyel ve tarımsal kurumlara yerleştirilir.

İkinci yıl öğrenciler, altı ile dokuz hafta süreli küçük meslek öncesi dersleriyle daha fazla tanımak ve incelemek üzere bir kaç meslek grubunu seçebilirler. Bu derslerde öğrenciler özel olarak hazırlanmış bir iş ortamında ve belirli bir iş düzeninde takımlar, gereçler, süreçler ve üretimle ilgili basit görevler üzerine çalışırlar.

Üçüncü yıl öğrenciler organizasyonel, yaratıcı onarım sal ve motivasyonel görevler üzerinde çalışmak ve derinlemesine pratik yaşantılar kazanmak üzere bir tek meslek grubu seçerler.

Doğrudan doğruya gözlem veya gerçeğe uygun şekilde düzenlenmiş bir iş görevine katılarak kazanılan somut yaşantılardan sonra öğrencilerin bu çeşit yaşantılara aşağıdaki sorular açısından bakmalarına yardım edilir. İş rolümü yerine getirirken ben kendim hakkında ne hissettim? Toplumumuzda aynı tatmini sağlayacak diğer çeşit işler nelerdir? Bu tip bir işe girmek için bir kimsenin hangi tip değişik kararlar vermesi gerekebilir? Ne tip bir eğitim beni bu işe hazırlar?

Lise: Onuncu sınıftan on ikinci sınıfa kadar, öğrenciler birkaç meslek grubundan birini seçerek bu seçilen meslek grubunda artan bir müddetle işe hazırlanırlar. On ikinci sınıfta öğrenciler ihtisas için bir meslek seçerek kooperatif meslek eğitimi programına kayıt olurlar veya orta öğretim sonrası meslek okulunda daha ileri seviyede bir eğitime tabi tutulurlar. Bazı öğrenciler on ikinci sınıfta kendilerini orta öğretim sonrası seviyesinde daha ileri bir seviyeye kazırlyacak mesleki programa devam etmeyi tercih edebilirler.

Orta Öğretim Sonrası ve Yetişkinler Eğitimi: Orta öğretim sonrası ve yetişkinler eğitimi seviyelerinde öğrenciler birkaç okuldan birini ve birkaç özel meslek programından birini seçebilirler. Bu programlar ileri seviyede becerileri gerektiren mesleklerle kısa devreli ve oldukça özel nitelikte meslekleri kapsayabilir.

Birleştirilmiş (Entegre edilmiş) Yapı: Mesleki gelişme okulun diğer amaçlarına uygun ve bunları takibeden başlıca amaç olarak kabul edilmektedir. Bu, hiç bir zaman sadece seçilmiş öğrencilerin katıldığı ilâve bir ders veya ünite şeklinde düşünülmemelidir.

1968 Milli Danışma kurulu Raporunun ve 1968 kanun tadilatının başta gelen teminatı, gelişimsel mesleki programın çevresinde genel ve akademik eğitim elemanları, rehberlik ve danışmanlık ile çevre kaynaklarının, temel eğitim becerilerini öğretmek maksadıyla, entegre edildiği bir nüve olarak organize edilmesi gerektiğini öngörmesidir.

Genel ve akademik dersler mesleki niteliklerini veya sonuçlarını ortaya koyacak şekilde okutulmalıdır. Bu, okul programının genel ve akademik yönü ile mesleki yaşantı özü arasında direkt bir korrelasyon sağlar. Ayrıca, iş dünyasından alınmış örnek ve problemler programın bütün yönleriyle birleştirilebilirler. Bu tip öğrenim yaşantıları, diğer temel becerilerin öğrenimini geliştirmekte işin motivasyon etkisinden yararlanmayı temin eder. Böylece mesleki programın somut faaliyetleri okulun daha soyut öğrenim yaşantılarına uygun bir alternatif olarak hizmet etme imkânını sağlar.

TABLO II.

Ana Okulundan Yetişkinler Eğitimine Kadar Gelişimsel Mesleki Program

Sınıflar	7	8	9	10-11-12	12	13 ve 14	Yetişkin
Ana ok. 6							
İş Dünyası Programı	Eğitim ve Mesleki inceleme programı	6 haftadan 12 haftaya kadar küçük meslek öncesi dersleri	Bir yıl meslek öncesi dersleri	Çoklu Mesleklerde hazırlık dersleri	Eğitim veya iş yerleştirme	Bir özel meslekte hazırlık	Hazırlık ve yükseltme dersleri
	Hizmet	Hizmet Sağlık hizmeti Halk hizmeti Kişisel hizmet Beslenme hizmeti	Sağlık ve Kişisel hizmet Halk hizmeti Beslenme hizmeti	Paramedikal Kişisel hizmet* Halk hizmeti Beslenme hizmeti	Hizmet yoluyla iş yerleştirme ve takip	Pratik hemsirelik Sağlık Lab. Tek Kozmoloji Kozum koruyucu Gıda maddeleri hazırlama	Yükseltme veya yeni mesleklere giriş için kısa ve uzun devreli özel eğitim
Mevcut programda mesleğe ilişkin değişik faaliyetler.		Ev ekonomisi ile ilgili Giyim ve Tekstil Çocuk bakımı Ev ve kurumsal yönetim. Beslenme ve yiyecek	Ev ekonomisi ile ilgili meslekler	Çocuk bakımı Giyim ve Tekstil* Kurumsal yönetim	Kooperatif eğitim yoluyla belirli iş kollarında hazırlık eğitimi, Orta eğitim sonrası eğitimine eriken veya ileri seviyede yerleştirme ve ihisaslaşmış ikinci derece Lâboratuvar.	Giyim eşyası yapım ve yenileme Çocuk büyütmeye Ev dekorasyonu ve âletleri	

Ticaret Organizasyonel	Ticaret Büro Veri işleme Ticari temaslar. Yönetim ve Finansman.	Büro Veri işleme Satış ve dağıtım	Büro Veri işleme Satış ve dağıtım.	Vergi işleme Hesap Daktilo Sekreter
Teknoloji	Teknoloji Ulaştırma Haberleşme İnşaat İmalât	Ulaştırma Haberleşme İnşaat İmalât	Ulaştırma * Grafik sanatlar İnşaat * Resim ve desen Metâl işleri Elektronik Elektromekanik*	Pazarlama Yönetim Yönetim ve satış. Motorcu Ticari sanatlar Marangozluk Elektrik Teknoloji. Takımcılık Resim ve desen Makine atelye Elektrik araçları
Dış çevre Fikirleri ifade	Tarım ve doğal kaynaklar Üretim Bahçvanlık Tarım ticaret Ormanlık Orman hayvancılığı ve mesireciliği	Genel tarım Çevresel kontrol meslekleri.	Üretim Tarım Bahçvanlık* Orman mesireciliği ve hayvancılığı Tarım ticareti* Çevresel kontrol meslekleri	Çiftlik aletleri Tarım pazarlama Orman Hasat teknolojisi Süs bahçvanlığı Kirlenme kontrolü Teknolojisi

* Yıldız işaretili derslerin yerine Satış dersleri seçmeli olarak okutulabilir.

İlk okul seviyesinde mesleki faaliyetler, öğretilmekte olan akademik becerilerin entegrasyonunda birleştirici bir unsur olarak kullanılmalıdır. Mesleki görevlerin yerine getirilmesinde öğrenciler matematik, sosyal bilimler ve lisan alanlarındaki temel becerilerini uygulamaya teşvik edilmelidirler.

Orta okul ve yukarı seviyede yatay bir yapıyla programlar arası ilişkiler kurulmalıdır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için matematik, fen, sosyal bilimler Türkçe ve meslek öğretmenlerinden oluşmuş disiplinler arası ekipler mesleki faaliyetler etrafında organize edilmiş öğrenim yaşantılarını plânlamak üzere muntazaman işbirliği yapmalıdır.

Rehber'in Rolü: Rehberlik ve danışmanlık programları her öğretim kademesinde öğrencilerin mesleki tecrübelerinin anlamını kendi kişilikleriyle birleştirebilmelerine yardım edecek şekilde ve onlara karar vermeleriyle ilgili kilit noktalarda yardımcı olacak şekilde düzenlenmelidir. Bütün kademelerde rehber, meslekle ilgili yaşantıların programın bütünüyle entegrasyonunda, öğretmenlere kaynak kişi olarak yardımcı olmalı ve bu yaşantıların öğrenciler için taşıdığı anlamı öğrencilere ne şekilde izah etmeleri gerektiği hususunda tavsiyelerde bulunmalıdır.

Orta öğretim, orta öğretim sonrası ve yetişkinler eğitimi seviyelerinde rehber, öğrencilerin bir sonraki pozisyona geçebilmeleri ve bunu başarıyla tamamlayabilmeleri için eğitime yerleştirme, işe yerleştirme ve takip işlerini koordine etmeli ve bu konuda öğrencilere sistemli olarak yardım etmelidir.

1) Orta öğretim sonrası ve yetişkinler seviyesinde rehber, öğrencilerin kayıt işlerinde yardımcı olmalı, 2) teksifi olarak eğitim ve mesleki danışmanlık hizmetleri temin etmeli 3) öğrencilerin ihtiyaç ve niteliklerine uygun destekleyici yardımlarda bulunmalıdır.

Kamu ve özel sektöre ait çevre kaynakları, kabul edilmiş amaçlara ulaşma yönünde koordine edilmeli ve kullanılmalıdır. Kendi fiziki tesisi içine kapalı şekilde çalışan okul, gelişimsel mesleki programın gerektirdiği bir çok yaşantıları temin edemez. Bütün bu ihtiyaç hissedilen yaşantıları temin etmek için okulun daha geniş bir çevreye yayılması gerekir.

Sonuç: Gelişimsel mesleki programın başarılabilmesi birkaç önemli noktaya bağlıdır. Eğer bu program gerçekleştirilecekse, mevcut

kaynakların en etkin bir şekilde kullanılmasına çalışılmalıdır. Program düzeltme ve program tashihi sözünden çok programın yeniden organizasyonu yapılmak istenen işi daha iyi ifade eder.

Hiç şüphesiz bu çeşit bir girişimin milli ve mahalli düzeyde bir plânlama, öğretmen yetiştirme programları, gereçleri ve öğretim stratejileri geliştirme ve etkin bir öğrenim - öğretim ortamı ve öğretim araçları temin etme ve koordinasyonu yönünden çok ciddi ve uzun vadeli etkileri vardır.

Bu gibi etkiler plânlama sürecinin bir parçası olarak dikkatlice incelenmeli ve değerlendirilmelidir.